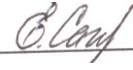

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
теорії та методики дошкільної
та початкової освіти
протокол №1 від 21.08.2020

завідувачка кафедри Саган О

СИЛАБУС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

ОК 23 Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»

Освітня програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Спеціальність **013 Початкова освіта**

Галузь знань **01 Освіта/Педагогіка**

Херсон 2020

1.Опис курсу

Назва освітньої компоненти	Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»
Тип курсу	Обов'язкова компонента
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень освіти
Кількість кредитів/годин	4 кредити / 120 годин
Семестр	VII-VIII семестр
Викладач	Наталія Борисенко (Nataliia Borisenko), кандидат педагогічних наук, доцент (Candidate of pedagogical sciences, associate professor PhD in Education) https://orcid.org/0000-0001-9403-5009
Посилання на сайт	http://ksuonline.kspu.edu/course/view.php?id=1425
Контактний телефон, месенджер	(0552)326766
Email викладача:	nataborisenchik15@gmail.com
Графік консультацій	понеділок, 16:00-17:00, ауд. 208 або за призначеним часом
Методи викладання	лекційні заняття, практичні роботи, кейси, презентації, тестові завдання, творчі завдання індивідуальні завдання
Форма контролю	екзамен

2. Ознаки курсу:

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2	5	Початкова освіта / скорочений термін	2	Нормативний

3.Анотація дисципліни: дисципліна включає теми, пов'язані з теоретичними та методичними основами реалізації основних освітніх завдань освітньої галузі «Суспільствознавство» відповідно до нових форматів Нової української школи та розглядає методику формування соціальної, громадянської компетентності відповідно до завдань Державного стандарту.

3.Мета та завдання дисципліни: підготовка майбутнього вчителя початкової школи до викладання навчальної дисципліни «Я у світі», галузі «Суспільствознавство», громадянської та історичної галузей інтегрованого курсу «Я досліджую світ», **формування його соціальної та фахової компетентності.**

Завдання курсу:

Методологічні: виділення та засвоєння студентами провідних світоглядних ідей, положень, що складають основу системи світорозуміння, проголошують збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення соціально-предметного середовища, що в сукупності забезпечує формування громадянської компетентності учнів початкової школи.

Теоретичні:розширення знань студентів про єдиний процес розвитку, що охоплює живу, неживу природу та суспільство; знайомство з новітніми ідеями та гіпотезами, точками зору на важливіші питання сучасного суспільствознавства та способи їх застосування у професійній діяльності;

Виховні: засвоєння аксіологічно обґрунтованих орієнтирів, що відповідають новим умовам соціального буття; корекція особистісних світоглядних поглядів, цінностей, установок; виховання соціальної компетентності, патріотизму, світоглядної толерантності, застосування їх у професійній діяльності під час реалізації завдань громадянської, історичної та суспільствознавчої галузі у Новій українській школі.

4.Програмні компетентності та результати навчання

Програмові результати мають виявитися у сформованих предметно-спеціальних (фахових) та загальних (generic competences, transferableskills) компетентностях, які базуються на визначених знаннях, вміннях та здатностях:

- вмінні обирати рамки навчання, що відповідають новим умовам соціального буття та виховання особистості на демократичних засадах;

- залучати до змісту курсу знання, які відображають всі види соціального досвіду, мінімізувати зміст, надавати змісту курсу особистісно-ціннісне спрямування, виділяти в певній частині змісту громадянської освіти елементи знань та навичок, якими оволодівають молодші школярі;

- відпрацьовувати комунікативні навички, та навички аналітичного, критичного мислення, відповідального вибору способу поведінки або педагогічних дій.

- добирати ефективні прийоми організації спільної діяльності молодших школярів в рамках сучасних освітніх технологій;

- обирати оптимальні методи навчання у конкретних педагогічних ситуаціях цілісного процесу громадянського виховання, забезпечувати свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахувати її вікові та індивідуальні особливості, забезпечувати морально-психологічний комфорт дитини;

- розробляти методику організації і проведення процесу громадянського виховання з учнями, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України;

- бути спроможними моделювати культурні та статево-рольові стандарти поведінки учнів початкової школи у різних ситуаціях, організовувати пізнання школярами своїх можливостей, формувати соціальні навички;

В процесі вивчення курсу студент отримує такі компетентності:

Загальні компетентності

ЗК.01 - здатність діяти як відповідальний громадянин та брати участь у суспільному житті на різних рівнях (громадянська компетентність); здатність спілкуватися державною мовою; досконало володіти всіма стилями і жанрами усного і письмового мовлення для комунікації з суб'єктами освітнього процесу, з різними соціальними і професійними групами; здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Здатність орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, зокрема учнів початкової школи; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України.

ЗК.02 здатність до співробітництва в різних соціальних ситуаціях та критичного оцінювання соціальних подій і явищ (соціальна компетентність) Здатність застосовувати знання, пов'язані із соціальною структурою та національною специфікою суспільства, з особливостями соціальних ролей; здатність до орієнтування у соціальних ситуаціях, розуміння соціального контексту художніх творів Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції вчителя. Здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей.

ЗК.03 здатність до особистісного і професійного самовизначення, самоствердження і самореалізації впродовж життя, до цінування багатоманітності у суспільстві (культура самовираження)

ЗК.04 здатність до створення команди однодумців, прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків (лідерська компетентність)

ЗК.05 здатність до творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації та результатів своєї професійної діяльності; здатність до керування власним життям і кар'єрою (підприємницька компетентність)

ЗК-6 здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя початкової школи).

ЗК-9. **Адаптивна.** Здатність до адаптації в професійно-педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають навчання, розвиток і виховання молодших школярів, спілкування з їхніми батьками, комунікації з адміністрацією школи й колегами.

ЗК-10. **Рефлексивна.** Здатність ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що сприяє розвитку й саморозвитку учнів, творчому підходові до освітнього процесу початкової школи. Здатність оцінювати результати педагогічних впливів та забезпечувати якість діяльності навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи; здатність до педагогічної рефлексії.

ФК-8 **Здоров'язбережувальна компетентність.** Здатність ефективно розв'язувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих. Здатність застосовувати знання, вміння, цінності і досвід практичної діяльності з питань культури здоров'я та здорового способу життя, готовність до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі

початкової школи та створення психолого-педагогічних умов для формування здорового способу життя учнів та формування механізмів захисту особистості, відчуття власної гідності.

ФК-3. Інформаційно-цифрова компетентність.Здатність до застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання комунікативних задач у професійній діяльності вчителя початкових класів й у повсякденному житті.

ФК-2. Предметна компетентність.Здатність до використання предметних знань в освітньому процесі; здатність до інтеграції предметних знань з різних освітніх галузей; здатність до добору й застосування доцільних форм, методів, технологій та засобів навчання

Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності; здатність до використання відкритих ресурсів, інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітньому процесі; здатність до формування в учнів позитивного ставлення до інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій та відповідального їх використання.

ФК-4. Психологічна компетентність.Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові особливості учнів; здатність визначати і враховувати в освітньому процесі індивідуальні особливості учнів; здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їх позитивної самооцінки, «я»-ідентичності; здатність до формування мотивації та організації пізнавальної діяльності учнів; здатність до формування спільноти учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною.

ФК-5. Емоційно-етична компетентність.Здатність усвідомлювати особисті відчуття й почуття, управляти власними емоційними станами; здатність до усвідомленої, конструктивної та екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу та в локальних спільнотах; здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

ФК-6. Компетентність педагогічного партнерства

Здатність до спілкування з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки учнів; здатність до активного залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства; здатність до роботи у команді з профільними фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами; здатність до координації взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу з метою надання додаткової підтримки учням.

Програмні результати навчання отримана у процесі вивчення курсу є здатність до здійснення процесу громадянського виховання у межах освітнього процесу та в позаурочний час на основі наявних вмінь, навичок, настанов, емоційного ставлення у відповідності до суспільних вимог і цінностей.

5. Структура курсу

Кількість кредитів/годин	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
4 кредитів / 120 годин	16	20	84

6. Технічне й програмне забезпечення/обладнання

1. Електронний ресурс міжнародного проекту DOCCU//Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко, Ю. О. Молчанової;
2. Електронний конструктор уроку. Я у світі. 3 клас (за підручником Н. М. Бібік). Версія 3.0 Методичний комп'ютерний посібник 35 конспектів усіх уроків до курсу «Я у світі. 3 клас» у форматі doc (MicrosoftWord) 35 медіа-презентацій до усіх уроків у форматі ppt (MicrosoftPowerPoint)

7. Політика курсу

Для успішного складання підсумкового контролю з дисципліни вимагається відвідування очне або дистанційне, практичних, лекційних занять та наповнення методичного кейсу завданнями для самостійного опрацювання. Пропуск понад 35% занять без поважної причини буде оцінений як FX.

Високо цінується академічна доброчесність. До всіх студентів освітньої програми відбувається абсолютно рівне ставлення.

8. Схема курсу

Тиждень, дата, години	Тема, план, кількість годин (аудиторної та самостійної)	Форма навчального заняття	Список рекомендованих джерел (за	Завдання	Максимальна кількість
-----------------------	---	---------------------------	----------------------------------	----------	-----------------------

			нумерацією розділу 11)		балів
Модуль 1.Методика формування уявлень про людину та світ у початковій школі.					
Тиждень _ дата, академічн их годин	Тема1. 1.Цілі і цінності сучасної шкільної освіти (галузь «Суспільствознавство»)	Лекція, практичне	1, С.10-17, 30 3.С.170-171	Практичне заняття. 1, С.57.	8 б.
	Тема 2: Методика формування культури особистості учнів початкової школи.	Лекція, практичне	1, С.74.	Практичне заняття 2. 1, С.91.	8 б.
Тиждень _ дата, академічн их годин	Тема3: Методика реалізації змістової лінії «Я-людина».	Лекція, практичне	1, С.10-17. 1, С.59-61.	Практичне заняття 3. 1, С.93.	8 б.
	Тема 4: Методика реалізації змістової лінії «Людина у світі».	Лекція,	1, С.44-53.		8 б.
	Тема 5: Реалізація змісту теми «Я серед людей». Моральні цінності українського народу.	Лекція, практичне	1, С.72-73.	Практичне заняття 4. 1, С.94.	8 б.
	Тема 6: Методика формування знань про суспільне життя людини. Моя шкільна і місцева громади.	Лекція	1, С.10-17.		8 б.
	Самостійна робота		3, С.190. 3, С.170.	Завдання самостійної роботи, порівняння результатів навчання та орієнтовного змісту громадянської та історичної галузі типових програм початкової школи (О.Савченко,	5 б.

				Р.Шияна)	
Модуль 2. Методика формування культурологічних та правових знань у початковій школі .					
Тиждень ... дата, академічні х годин	Тема 7: Культурна спадщина українського народу	Лекція, практичне	1, С.83-90.	Практичне заняття 5. 1, С.95.	8 б.
	Тема 8: Людина в державі. Методика формування знань про державний устрій в Україні. Людина і політика	Лекція, практичне	1, С.103-107.	Практичне заняття 6. 1, С.121.	8 б..
	Самостійна робота		С.99	Завдання 1,2,3	8 б.
Тиждень ... дата, академічні х годин	Тема 9. Людина і правова культура. Права та обов'язки людини, права дитини.	Лекція, практичне	1, С.110-116.	Практичне заняття 7. 1, С.122.	8 б..
Тиждень ... дата, академічні х годин	Тема 10. Права дитини на піклування, право на освіту.	Лекція, практичне	2, С.10-17.	Практичне заняття 8. 1, С.123.	8 б.
Тиждень ... дата, академічні х годин	Тема 11. Право дитини на захист гідності.	Лекція практичне	2, С.45.	Практичне заняття 9-10. 1, С.123. 1, С.108-110.	16 б
	Самостійна робота з теми		1, С.129, 1, С.124. 1, С.123. 1, С.117-120. Джерела 4,5,6	Технології формування правосвідомості в початковій школі. .	5 б.

9. Система оцінювання та вимоги: форма (метод) контрольного заходу та вимоги до оцінювання програмних результатів навчання:

Форма (метод) контрольного заходу, критерії оцінювання та бали :

Диференційований залік передбачає виконання комплексу практичних та самостійних завдань, наповнення методичного кейсу, успішне проходження тестування

Практичні роботи: 10 балів (max 80 балів за 10 практичних робіт)

Підсумковий тест з дисципліни –10 балів

Наповнення кейсу завданнями для самостійної роботи: 10 балів (за два модулі сумарно)

10 балів (максимально) студент отримує за знання теоретичного матеріалу (тестування), наявність кейсу з дисципліни (10 балів), (Освітні програми, документи до курсу, глосарій курсу, підготовку фрагментів уроків, знання та вміння аналізувати тексти читанки «Маленькі оповідання про великі істини» С.Гавриша, виконання контрольної роботи (заочна форма навчання)).

Підготовка до практичного заняття: сумарно складається з знання теоретичного матеріалу програми та засвоєння змісту нормативних документів, виконання практичних завдань оцінюється від 1 до 8 балів.

Студенти можуть отримати до 5% бонусних балів за виконання індивідуальних завдань, участь у конкурсах наукових робіт, предметних олімпіадах, конкурсах, неформальній та інформальній освіті (зокрема, участь у навчанні на вебінарах «На урок», «Освіторія» та ін. за наявності сертифіката).

10.Критерії оцінювання

Критерії оцінювання відповіді на практичному занятті.

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
A	високий		Відповідь або виконання завдання характеризується правильністю та повнотою без допомоги викладача. Студент правильно <i>обирає</i> оптимальні методи навчання з метою ефективного досягнення дидактичних цілей у конкретних педагогічних ситуаціях та ціннісних орієнтирів громадянської та історичної галузі, швидко <i>встановлює</i> взаємозв'язки між різними формами організації освітнього процесу в межах курсу; швидко <i>розробляє</i> методiku організації і проведення занять громадянської освіти із застосуванням сучасних педагогічних технологій; <i>складає</i> їх детальні конспекти; <i>використовує</i> методики з елементами творчої діяльності; <i>виражає</i> власну соціальну позицію щодо природи, суспільства, світу; <i>вміє</i> організувати ціннісно-орієнтовану діяльність молодших школярів, <i>вміє</i> швидко та правильно визначати педагогічні цілі в реальних педагогічних змістового модулю.
B	високий		Відповідь або виконання завдання характеризується повнотою з незначними огріхами без надання допомоги з боку викладача. Студент <i>вміє</i> розробляти методiku організації і проведення уроків громадянської освіти всіх типів; <i>складає</i> їх конспекти; <i>аналізує</i> зміст підручників і навчальних посібників з метою вибору оптимальних методів навчання; для ефективного досягнення освітньої та виховної мети <i>використовує</i> передовий педагогічний досвід, здатен до рефлексії та критичного самоаналізу, але спирається на рекомендації викладача не проявляючи творчої ініціативи, не завжди використовує новітні педагогічні технології удосконалення навчального процесу.
C	достатній		Відповідь або виконання завдання характеризується недостатньою повнотою, але правильністю без надання допомоги викладача. Студент <i>володіє</i> обсягом знань та умінь, які є необхідними для розкриття теми, <i>користується</i> термінологією, однак визначення поняттям надає неточно. <i>Знає</i> програмний матеріал змістової історичної та суспільствознавчої галузей програми НУШ, , правильно <i>формулює</i> освітню та виховну мету відповідно до кожної теми, <i>має</i> практичні навички у написанні конспектів, <i>здатен</i> використовувати методи, що відповідають змісту і характеру теми, наочні посібники та додатковий матеріал <i>обирається</i> раціонально, але не завжди використовується ефективно, інколи потребує надання консультативної допомоги викладача.
D	середній	1	Відповідь або виконання завдання характеризується неповнотою і проводяться за допомогою консультації викладача. Значну частину матеріалу студент наводить на репродуктивному рівні, неточно використовує терміни або зазнає труднощів під час надання визначень ключовим поняттям теми. Студент <i>знає</i> основні теми курсу, <i>має уявлення</i> про його структуру та проблематику, але його знання мають загальний характер, іноді непідкріплені прикладами Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях: при складанні та проведенні уроків потребує консультативну допомогу з боку викладача.
E	початковий	0	Відповідь або виконання завдання характеризується фрагментарністю іє можливими тільки за умови надання консультативної допомоги викладача. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Викладення матеріалу відбувається на репродуктивному рівні зі значною кількістю огріхів та неточностей. Студент <i>частково володіє</i> матеріалом з теми, <i>не користується</i> ключовими термінами, <i>не може самостійно</i>

			запропонувати логічно-структурну схему уроку з галузі громадянської освіти початкової школи. Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер, конспекти уроків пише за шаблоном, наочні посібники та ТЗН використовує рідко, не здатен до рефлексії. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні.
X	низький	2	Відповідь або виконання завдання характеризується неправильністю та фрагментарністю, відбуваються під керівництвом викладача. Теоретичний матеріал, передбачений робочою програмою курсу, засвоєно частково, необхідні практичні уміння не сформовано. Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.
За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів за самостійну роботу
A	високий	1	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент <i>системно володіє</i> матеріалом і <i>може презентувати</i> його перед аудиторією, у тому числі і за допомогою НІТ, <i>має</i> власну думку щодо викладеного матеріалу, <i>здатен її аргументувати, робить</i> висновки. <i>вміє</i> організувати ціннісно-орієнтовану діяльність молодших школярів, <i>здатен</i> до рефлексії та критичного самоаналізу.
B	високий		Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент <i>володіє</i> матеріалом і <i>може презентувати</i> його перед аудиторією.
C	достатній		Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент <i>може доповісти</i> основні положення проведеної роботи без глибинного аналізу, узагальнення матеріалу та підведення підсумків.
D	середній		Завдання виконано вчасно, його зміст поверхнево або фрагментарно розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент не проводить аналізу джерел, з яких було отримано інформацію, не здатен узагальнити та систематизувати матеріал, зазнає труднощів під час презентації проведеного дослідження перед аудиторією.
E	початковий		Завдання виконано вчасно, його зміст є дублюванням відомих джерел інформації. Відсутня будь-яка аналітична обробка представленої інформації. Студент на репродуктивному рівні з помилками відтворює матеріал, не може презентувати його перед аудиторією.
X	низький		Завдання виконано невчасно і є дублюванням відомих джерел інформації. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Студент не орієнтується у змісті представленого матеріалу.
F	незадовільний	0	Завдання не виконано.

11. Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Борисенко Н.М.Людина і світ з методикою навчання: теорія і практика ISBN 978-630-126-3 [посібник]. – Херсон: Айлант, 2016.-186с.
2. Гавриш С.Б. Маленькі історії про великі істини. Права та свободи дитини: [книга для читання]/С.Б. Гавриш. – 3-є вид. – К. : Генеза, 2010. – 160 с.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти:початкова школа: Іншомовна освіта + Державний стандарт початкової освіти.-К.: ТД «Освіта центр»2018.- 80с.

Додаткові

4. Навчаємо демократії :Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко. – 3-тє вид. – К.: Основа, 2016. – Т. 1. – 164 с.
5. Зростаємо у демократії: Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адапт. О. В. Овчарук; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. – 3-тє вид. – К. : Основа, 2016. – Т. 2. – 164 с. Досліджуємо права дітей: Освіта для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ОДГ/ОПЛ): Серія уроків для 1–9 класів / Р. Голлоб, П. Крапф. – Пер. з англ. та адапт. В. В. Полторака; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. – К. : Основа, 2016. – Т. 5. – 100 с.
6. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф. – Пер. з англ. та адапт. Н. Г. Протасової. – К. : Основа, 2016. – Т. 6. – 100 с.
7. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко, Ю. О. Молчанової; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. – К. : Основа, 2016. – Т. 4. – 294 с.
8. Артамонова Г.О., Семькіна О.Д. Права дитини . розробки варіативного курсу. 3-клас.- Х.: Вид. група «Основа», 2014.- 158с.

Інтернет-ресурси:

9. Людина і суспільство: Електронний підручник для 11 класів загальноосвітніх шкіл [Електронний ресурс] / М.І. Романенко, Ю.Ю. Бродецька, О.Є.Висоцька, В.В.Токовенко / Під заг. ред. доктора філософських наук, професора М.І. Романенка. - Дніпропетровськ: ТОВ «Інновація», 2015, 7.15 Мб.
10. Електронна платформа «Нова українська школа», www.nus.inf.ua
- 11.Електронна платформа «Нова українська школа», www.nus.org.ua